

❀ นางบานเย็น สอนดี ❀
ประเภทเครื่องจักสาน (ใบลาน)

หมวกจักสานใบลาน

กระเป๋าจักสานใบลาน

“การสานใบลาน” เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษที่ได้มีการตกทอดมาจนถึงปัจจุบันโดยใบลานทองของตำบลวังม่วงเป็นใบลานที่ดี มีความแข็งแรง คงทน เมื่อสมัยก่อนคนโบราณจึงมักนำใบลานทองมาทำเป็นคัมภีร์พระไตรปิฎกตำราเรียนของพระสงฆ์ และต่อมาได้พัฒนาเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปทำให้การนำใบลานมาใช้ประโยชน์จึงน้อยลง และช่างจักสานใบลานแทบจะสูญหายไปเนื่องจากไม่มีคนมาสืบทอดและหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่น การสานใบลานจึงค่อย ๆ ลดลงและแทบจะหายไปจากคนไทยจนหมดสิ้น

กระเป๋าจักสานใบลาน

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นางบานเย็น สอนดี เกิดและเติบโตที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแต่ต่อมาได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ ตำบลวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 และได้เห็นว่าใบลานทองของตำบลวังม่วง ซึ่งถือเป็นใบลานที่ดี เนื้อหนา ขึ้นรูปง่าย แตกต่างจากใบลานทั่วไปและเหมาะจะนำมาทำเป็นสิ่งของเครื่องใช้ นางบานเย็นจึงคิดริเริ่มที่จะสานใบลานทองตั้งแต่นั้นมา

นางบานเย็นมีพื้นฐานการทำงานอบติดตัวมาและรู้จักคุณสมบัติของใบลานอยู่ก่อนแล้ว จึงริเริ่มทำหมวกสตรีเพราะอยากทำสิ่งของที่ไม่มีการขึ้นโครง โดยนางบานเย็นฝึกถักใบลานให้เป็นเปียจากการช่วยงานคุณแม่สิริ สุขมโน ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเทคนิคขั้นตอนการสานใบลานให้แก่นางบานเย็น จึงถือได้ว่านางบานเย็นเป็นผู้ที่คิดริเริ่มนำใบลานทองในชุมชนมาสร้างสรรค์ผลงานจักสาน เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงได้รวบรวมชาวบ้านที่ใช้เวลาว่างหลังจากการทำนามาสานหมวกจากใบลานเป็นอาชีพเสริม ด้วยทักษะฝีมือการจักสานของนางบานเย็นมีความละเอียด ประณีต เรียบร้อยจึงสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีความโดดเด่น ทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ปัจจุบันนางบานเย็นยังคงสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเองทุกขั้นตอน และยังคงอนุรักษ์เทคนิคการสานใบลานทองอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลากว่า 42 ปีมาแล้ว

หมวกจักสานใบลาน

กระเป๋าจักสานใบลาน

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

ลวดลายที่นางบ้านเย็นนำมาสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ลายขัดธรรมดา ลายฉลุโปร่ง ลายข้าวหลามตัดโปร่ง ลายข้าวหลามตัดหยัก ลายดอกพิกุล ลายไทย ลายสับปะรด ลายธารน้ำไหล ผลงานการสานใบลานฝีมือนางบ้านเย็นมีความละเอียด ประณีต และมีความคงทนจากการคัดเลือกวัตถุดิบที่นำมาใช้ คือการเลือกยอดใบลานที่อายุตั้งแต่ 25 ปี มาใช้ในการสานหมวกเพราะมีความเหนียวไม่กรอบหรือแตกง่าย ถ้าหากผลงานมีขนาดเล็กจะใช้ยอดใบลานอายุตั้งแต่ 7 ปี โดยนำใบลานที่ได้มารีดเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ

นางบานเย็นรีดใบลานถึง 5 ขนาด มีขนาดตั้งแต่ 1 มิลลิเมตรไปจนถึง 5 มิลลิเมตร เมื่อนำไปจักสานขึ้นรูปผลงานจะได้ผลงานที่มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น ขั้นตอนที่สะท้อนฝีมือเชิงช่างของนางบานเย็น คือ ขั้นตอนการขึ้นหัวที่ต้องสาน หมวกให้ได้รอบศีรษะ โดยต้องสานขยายเส้นใบลานเป็น 2 เท่าจากเดิมไปเรื่อย ๆ จนขยายไปจนถึง 140 เส้น ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องใช้ความชำนาญเป็นอย่างมาก ผลงานที่ออกมาจึงมีความละเอียด เรียบร้อย นางบานเย็นยังคงสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง ในทุกขั้นตอน โดยการใช้สองมือในการจับเส้นใบลานสานให้เกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ นางบานเย็นยังคงอนุรักษ์ขั้นตอนและวิธีการทำงานแบบดั้งเดิมและอนุรักษ์ลวดลายโบราณที่ได้มีการสืบทอดมา

กระเป๋าจักสานใบลาน

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

ผลงานการสานใบลานของนางบานเย็น มีความละเอียดอ่อน สวยงามทั้งรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์และลวดลายที่ได้มีการพัฒนามาจากการศึกษาลวดลายของผืนผ้า และสร้างสรรค์ลวดลายที่บรรพบุรุษส่งต่อมาให้ดีกว่าเดิม เนื่องจากนางบานเย็นได้มีทักษะในการทำงานอบมาตั้งแต่เด็ก จึงมีประสบการณ์ทำให้นางบานเย็นสามารถคิดค้นลวดลายใหม่ ๆ ได้อยู่เสมอ เช่น ลวดลายสับปะรด ลวดลายทิว เป็นต้น ด้วยใบลานทองของอำเภอวังม่วง เป็นใบลานที่เหนียวและหนา มอดจึงไม่กิน จึงสามารถเก็บไว้ได้อย่างยาวนานโดยไม่มีข้อจำกัด เอกลักษณ์ผลงานการสานใบลานฝีมือนางบานเย็นอยู่ที่เส้นใบลานที่มีขนาดเล็กและต้องใช้เวลาในการจักสานที่นานจึงทำให้ผลงานมีความเรียบร้อย โดยการสานใบลานของนางบานเย็นจะสานให้แนบชิดไม่มีช่องโหว่ด้วยทักษะและความชำนาญจึงทำให้ผลงานของนางบานเย็นไรตำหนิ และมีความแข็งแรงเป็นอย่างมาก ผลงานที่นางบานเย็นมีความภาคภูมิใจมากที่สุด คือ หมวกทรงควายบอยจากใบลาน โดยนางบานเย็นถอดรูปทรงหมวกหนังและได้มาประยุกต์สานขึ้นรูปหมวกจากใบลานและเป็นหมวกที่ได้ทำขึ้นเป็นใบแรก ที่มีความตั้งใจและเพียรพยายามในการหาความรู้จนประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงจนถึงทุกวันนี้

กระเป๋าจักสานใบลาน

หมวกจักสานใบลาน

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

ด้านการพัฒนาผลงาน นางบานเย็นยังคงสร้างสรรค์ใบลานให้มีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เช่น โคมไฟ แจกัน ต่างหู เป็นต้น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน นอกจากนี้ นางบานเย็นได้มีการพัฒนาให้ใบลานมีสีสันที่หลากหลายด้วยการย้อมสีจากธรรมชาติ เช่น การย้อมสีด้วยเปลือกไม้จึงมีความแปลกใหม่และสะอาดตา เพราะไม่มีใครที่คิดค้นนำใบลานมาย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ จึงเป็นที่ชื่นชอบของลูกค้าเป็นอย่างมาก นางบานเย็นยังคงทุ่มเททั้งแรงกาย แรงใจ ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการสานใบลานของท้องถิ่นด้วยการเปิดบ้านเป็นศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้คนที่สนใจในใบลานทองของตำบลวังม่วงได้มาศึกษา และยินดีที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ตนมีทั้งหมดอย่างไม่หวงวิชาให้แก่ผู้สนใจ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาของคนโบราณและหวังให้เด็กยุคใหม่ต่อลมหายใจให้งานหัตถกรรมสานใบลานอันทรงคุณค่านี้ให้ยังคงอยู่ต่อไป